

MIROSLAV KOCŮR:  
KEĎ NAIVITA VYHRÁVA

Nie svet ohrozuje  
našu vieru.  
Naša pokrivená  
viera ohrozuje  
svet.

KALLIGRAM

Edícia Skica



**Keď naivita vyhráva**  
Miroslav Kocúr



- 7 Sedem krokov k druhej naivite
- 21 Naivita detí/Krst
- 29 Unavená naivita a prvá frustrácia/  
Birmovanie/Konfirmácia
- 37 Čím sa živí druhá naivita/Eucharistia
- 47 Zranená naivita a pokánie/Spoveď
- 57 Služobníci naivného sveta/Kňazstvo
- 71 Zraniteľnosť naivnej viery/Pomazanie chorých
- 85 Naivita lásky/Manželstvo/Partnerstvo
- 99 V mieri so sebou a svetom

Copyright © Miroslav Kocúr, 2019

All rights reserved

Cover Art © Pavlína Morháčová

ISBN 978-80-89916-74-0

Publikáciu z verejných zdrojov podporil FPU

**u.** fond  
na podporu  
umenia

## Sedem krokov k druhej naivite

Časy, keď sme všetci vnímali svet v jeho jednote – a náš pohľad na ústa matky a otca spolu so zážitkom z počutia ich hlasu ponúkal bezpečie a istotu –, sú preč. Dospievame a vidíme, že naši rodičia nemajú vždy pravdu. Chýbajú im informácie, skúsenosti a odvaha, ktorú máme my. Ich deti. To je trochu sebedomý záver. Ale je to len čiastočná pravda. Postupne zisťujeme, prečo sme od rodičov dostávali práve tie odpovede, ktoré nám dávali. Často to bolo ich želanie. Bola to ich túžba pomôcť nám a zároveň snažiť sa prejaviť nám lásku tým najlepším možným spôsobom. Kľúčom k porozumeniu ich odpovedí bola ich láska. Spolu s ňou aj tajomstvá, ktoré im niekedy nedovoľovali povedať úplne všetko, aby nám neublížili. Potrebovali sme dorásť. Dnes sa už vieme porozprávať a vzájomne sa pochopiť. Okrem rodičov sa do nášho sveta dostali učitelia, priatelia, životní partneri. Prežili sme situácie, v ktorých sme zlyhali a spoznali svoje hranice. Máme na tele i na duši zahojené rany pripomínajúce zápasy, v ktorých sme vyhrávali, ale aj prehrávali. No stále veríme, že to, čo nám hovorili rodičia, bola pravda.

K plnosti pravdy však zrejeme a dorastáme. Sami vidíme, že mnohé z toho, čo sme vnímali v istom svetle, sa mení štúdiom, poznaním, experimentmi. Tak sa transformuje aj naša duchovná skúsenosť. Vyvíja sa a rastie aj náš svet poznania, svet viery a dôvery. To, že Slovensko ako krajina má v rodnom liste silné kresťanské spoločenstvo,



znamená, že táto skúsenosť je z hľadiska postojov k duchovnému obsahu našich životov významná, a preto do značnej miery aj určujúca. Dnes sa však náš svet zväčšuje. Sme súčasťou Európy nielen geograficky, ale aj civilizácie a duchovne. Podľa rôznych štatistík vo chvíli, keď píšem tieto riadky, žije mimo územia Slovenska tristo tisíc jeho občanov.

Sú to mladí, tvoriví a ekonomicky aktívni ľudia. Ďalší sú na cestách a komunikujú so svojím domovom telefonicky, elektronicky, mentálne aj emocionálne. Sú tu s nami a takto sa aj Slovensko stáva súčasťou veľkého sveta. Preto sa aj istota nášho domáceho pohľadu na svet okolo nás musí otvárať neistote veľkosti sveta za našim „chotárom“. Naša istota sa dostáva do dialógu s istotou iných spoločností. Národných, etnických, kultúrnych aj konfesiónálnych. Trochu nám chýba zážitok zápasu o pestrosť a snahu o zjednotenie, ktorým prešla Európa po druhej svetovej vojne. Žili sme za železnou oponou a v čase, keď sa rímskokatolícka cirkev otvárala novým pohľadom na svet, v Berlíne vyrástol múr. Okolo našich hraníc bol ostnatý drôt a o väzných svedomia či o tých, ktorí pri prekonávaní tejto fyzickej hranice prišli o život, sme dlhé roky nesmeli nič vedieť.

To bol zážitok nanútenej jednoty pohľadu na svet v réžii totalitnej ideológie, ktorá sa bála iných názorov a nazerania na život cez inú optiku. A dialógu. Práve v momente, keď pripustíme, že svet je iný v osobnej aj spoločenskej rovine, práve v tom momente sa vystavujeme zraniteľnosti našich názorov, postojov a presvedčení. Ak sa v tejto súvislosti hovorí o jednote v mnohosti, je to poetické vyjadrenie princípu pluralizmu. Ten sa snaží pestrosť vnímať ako príležitosť na vzájomné dopĺňanie. Neistota nepoznaného je príležitosťou rozprávať sa, spoznávať

a v pokore sa vzájomne považovať za lepších či skúsenejších. Postoj veriaceho človeka je viac ako len tolerancia. Je to základný postoj dôvery voči Najvyššiemu, že budúcnosť je viac ako päťročný plán. Dvetisíc rokov od príbehu Ježiša z Nazaretu je dvetisíc rokov starý strom s hlbokými koreňmi a košatou korunou. Pestrosť dejín myslenia inšpirovaných osobnou vierou v osobného boha je tým najdynamickejším prejavom pestrosti a mnohosti, ako aj jednoty. O tom hovoria teoretici píšuci o pluralizme v kultúre, politike, ekonómii aj v dejinách myslenia. To, že sa tento fakt premietol aj do dôsledku, že kresťanská viera je len jedným z mnohých prístupov k životu, je jej sprievodným javom. Nikto nemá teoretický monopol na pravdu. Ako autentická ponuka krytá dvoma tisícročiami skúseností je to však významná skutočnosť. Je to výhoda alebo nevýhoda?

Pri pohľade na to, čo sa v Európe a vo svete odohralo v druhej polovici dvadsiateho storočia, je zrejmé, že život je niekedy rýchlejší ako ľudská schopnosť a ochota reflektovať ho. Tak aj veriaci ľudia v dynamickom vývoji sedemdesiatych a osemdesiatych rokov čakali na to, že po návrate účastníkov Koncilu<sup>1</sup> domov sa aj ich lokálna cirkevná každodennosť začne pretvárať a meniť v duchu toho, čo zaznelo v Ríme a čo sa dostalo do koncilových dokumentov.

Viera človeka sa prejavuje jeho postojmi k rodine, k spoločnosti, k tomu, ako vníma svet okolo seba a čím žije. Preto majú najmä veriaci ľudia viac ako ktokoľvek iný v sebe zárodok zdieľanej identity, ktorá sa stane súčasťou ich každodenného prežívania. Rituály formujúce život veriaceho človeka sa v reflexii premieňajú na konanie. Modlitba je spájanie vlastného vnútra so svetom tajomného prežívania Božej prítomnosti. Symboly ako viditeľné

1 Druhý vatikánsky koncil sa konal v rokoch 1962 – 1965 v Ríme.

znamenia Božej prítomnosti v tomto svete sú preto pre veriaceho človeka mimoriadne vzácne.

Sú to veci, ktoré ako veriaci ľudia nosíme vo svojom vnútri. Je to niečo vzácne. Ako prvá hračka, ktorú dieťa skúma rukami aj perami, aby ju premenilo na prvú poznávaciu skúsenosť. Práve preto sú viditeľné znamenia duchovného sveta pre človeka a jeho vnútorné napredovanie a rast určujúce. Cirkev je najviditeľnejším znamením duchovného sveta. Je to inštitúcia, ktorú ľudia vnímajú v rôznej rovine, no pre veriaceho človeka je to v najvlastnejšom zmysle slova prameň a garant duchovnej reflexie. V tejto reflexii prežívajú veriaci ľudia zrod a vznik nového života, jeho narodenie, ale aj spoločenstvo lásky a prijatia druhého v partnerskom zväzku. Rituálna dimenzia každého takého momentu v živote má svoje posvätné vyjadrenie. Práve pestrosť rituálnych foriem jednotlivých momentov spojených so životom je prejavom jeho pluralitného aj jednotiacieho prejavu. V jednom je mnoho a v mnohosti je jedno. Jeden život je tvorený etapami, ktoré sa preklápajú v čase, ale ostávajú súčasťou toho istého prežívania.

Všetko, čo vidíme okolo seba, je manifestáciou toho jediného, čo vnímame. Života. Život je však komplexný a má mnoho prejavov. Vo vzájomnej jednote sa prepája živá a neživá príroda, voda a súš, svet materiálny, ale aj svet duchovných princípov. Diferenciácia a pestrosť života a jeho foriem je prejavom vysokej úrovne či vysokej miery dokonalosti jeho fungovania.

Aj preto princíp mnohosti a jednoty nie je vlastne ničím novým. Len naráža na našu túžbu po rýchlom a jednoducho uchopení našej každodennosti. Chceme byť efektívni a rýchli. A úspešní. Princíp pluralizmu nie je novým pojmom. Keď o ňom písal slovenský teológ a filozof Dr. Ladislav Hanus, v úvode svojej úvahy spomínal mená

ako Karl Rahner v súvislosti s dialógom v pluralistickej spoločnosti, Franz Benz v súvislosti s misionárskym spôsobom pastorácie v pluralistickej spoločnosti, Jozsef Cserháti v súvislosti s pluralizmom v teológii, Jacques Maritain v súvislosti s pluralizmom v náuke o štáte či Harold Laski v súvislosti s pluralizmom v politike.

Ladislav Hanus poukazuje aj na to, že s pojmom pluralizmus sa stretávame ako so zaužívaným a platným termínom v pokoncilovej literatúre, hoci v samotných koncilových dokumentoch sa tento termín ešte nenachádza. Podľa Ladislava Hanusa sú tieto alúzie len aplikáciou pojmu „pluralizmus“ ako známeho predpokladu. Používa sa tak na rôznych životných poliach, lebo je známy. Tí, ktorí ho používajú, predpokladajú, že sa už jeho výkladom netreba zapodievať, lebo „život súri a treba ísť ďalej“.

Ladislav Hanus ďalej píše, že tempo života podľa neho nie je také súrne, žeby už neostával čas zastaviť sa a teoreticky, filozoficky, a teda zásadne sa nad ním zamyslieť.<sup>2</sup>

Uviesť mnohosť do jednoty, čiže mnohosť integrovať, je hlavnou výzvou pluralizmu. Na úrovni spravovania spoločnosti je pluralizmus postavený pred výzvou zmieriť dva základné nároky. Tými sú zachovanie pestrosti a individuality rôznych prejavov spoločenskej reflexie a praxe a zároveň podpora vnútornej súdržnosti spoločnosti, ktorou by nebola uniformita, ale taká miera jednoty, ktorá sa stane pre spoločnosť nevyhnutným spoločným menovateľom jej pohybu v čase od minulého k budúcemu. V tomto sa spoločnosť nemôže riadiť len jednoduchým uprednostňovaním vedecko-technického či spoločenskovedného pokroku v zmysle uprednostňovania nového na úkor starého.

2     Ladislav Hanus, *Princíp pluralizmu*, Samizdat, strojepis s. 2.

Progresom v najvlastnejšom slova zmysle je kritická reflexia súčasnosti a informované rozhodnutie, ktoré spoločnosť robí v čase a priestore na základe hodnotového prístupu k tomu, čo spoločnosť spája. Toto sa deje v dialógu a otvorenosti pre iné ako doterajšie riešenia. Niektoré sú nové, iné len „oprášené“. Nové odpovede na staré otázky nemusia byť nutne odmietnutím starého. V kontinuite sa nové interpretácie musia opierať o skúsenosť, ktorú jednotlivci a spoločnosť prekonali. Zapísaná skúsenosť sa dá čítať z dejín, z kultúry, ekonomického, spoločenského, politického či duchovného vývoja. Táto skúsenosť, ako sa ukazuje už svojou šírkou, nemôže mať ambíciu, aby ju formuloval len jeden človek či jeden názorový prúd. Ide o spoločné úsilie v interdisciplinárnom porozumení a rešpekte voči kompetencii každého účastníka dialógu. Cieľom je nájsť spoločného menovateľa ako zdieľaného presvedčenia o budúcnosti väčšieho celku a menších celkov a jednotlivcov v nich.

Pri spravovaní spoločnosti a pri reflexii jej doterajšieho fungovania sa pomerne často vytráca vedomie, že máme pri týchto úvahách do činenia s človekom. Sú to konkrétni ľudia, ktorí uvažujú o svojom živote, rodine, práci, budúcnosti či jednoduchých princípoch toho, čo je dobré a čo je zlé. A v neposlednom rade sa v týchto úvahách musia vždy zamýšľať nad tým, čo je alebo čo nie je dobré aj pre nich samotných ako jednotlivcov. To, že ako ľudia hľadíme do minulosti, aby sme mali víziu toho, čo nás čaká zajtra, je len prirodzené. Ráno sa začína nový deň a každý nový deň sa obracia k budúcnosti, aby jej dal zmysel, motiváciu a naplnil ju tvorivosťou, spoluprácou, komunikáciou s inými. Úplne na začiatku však musí stáť pohľad, ktorý má ochotu rozlíšiť a zhodnotiť, čo z toho, čo sme robili včera ako jednotlivci či ako spoločenstvá,

posúva spoločnosť k lepšiemu a autentickejšiemu fungovaniu tohto sveta.

Ladislav Hanus v tejto súvislosti hovorí dokonca o *ars regendi*, lebo pri spravovaní spoločnosti, pri zohľadnení princípu pluralizmu sa musí postupovať práve metódou, ktorá zohľadňuje zmierenie potreby jednoty a mnohosti. Zhrnutie tejto organickej jednoty rešpektu voči individualite v záujme spoločného pohľadu do budúcnosti je práve týmto výkonom múdrosti spravovania alebo riadenia či manažmentu. Metódou pluralitného pohľadu na svet, princípu pluralizmu, je totiž dialóg a tolerancia.

Idea napredovania – aby si ju osvojili všetci alebo aby ju čo i len pripustili ako pracovnú metódu – má z duchovného hľadiska veriacieho človeka hneď niekoľko prekážok. V mene pokroku sa v nedávnej minulosti napáchalo príliš veľa násilia. A neodškriepiteľného zla. Preto je vedeco-technický pokrok či akákoľvek spoločenská revolúcia apriori považovaná za ohrozenie toho, čo síce nefunguje dokonale, no predsa je to zárukou fungovania sveta v jeho známej konfigurácii. V dejinách sa príliš málo reprezentantov a ideových nositeľov starého sveta vedelo postaviť bez boja a bez odporu voči zmenám do služby novej spoločenskej reflexie. Jednotlivec v politickej rovine totiž nevníma svoju zodpovednosť v horizonte desaťročí alebo storočí. Výzvou pluralizmu je aj fakt, že horizontom nie je storočie či dokonca večnosť. Aký by teda mal byť spoločenský či časový horizont konania jednotlivca alebo členov spoločnosti pri spravovaní spoločnosti, či pri jej pretváraní na obraz svojej osobnej alebo v rôznej miere spoločensky momentálne uprednostňovanej vízie spoločenstva, ktorého je členom?

Tu sa následne ponúkajú nové výzvy v oblasti, ktoré dnes jednotlivec má povinnosť vziať do úvahy pri

určovaní priorit väčších celkov. Pre rozličné autonómne oblasti sa ponúkali ešte včera rôzne riešenia v ekonomickej, kultúrnej či sociálnej oblasti. Dnes chápeme stále viac, že výchovné či vzdelávacie inštitúcie nie je možné oddeliť od škôl, nemocnice od technológií, kultúru od ekonómie a že princípom globalizovaného sveta je nevyhnutné akceptovanie vzájomnej závislosti už len v takej donedávna podceňovanej oblasti, akou je oblasť životného prostredia, zásob vody či pomenovania skutočných príčin ekonomickej a sociálnej nestability. Keď sa k nim pridá viditeľná politická nestabilita a prítomnosť násilia v politickom a spoločenskom živote vo forme vojenských, teroristických či autoritárskych režimov, vnímame v dnešnom svete veľký geografický pohyb množstva ľudí, no nerozumieme celkom dobre jeho príčinám. Pestrosť sveta pri pohľade z vesmíru splyva do modrej planéty. Čím viac sa však priblížime k povrchu Zeme, tým viac začíname vnímať diferenciáciu prírodného geografického povrchu a následne sa pri zaozrení na jednotlivca a jeho bezprostredné okolie vynára potreba rešpektu, spolupráce a naplnenia osobnej zodpovednosti. A tolerancia a dialóg sú v tomto procese približovania sa iným a ich vzájomného zblížovania základnou výbavou.

Druhý vatikánsky koncil sa uprostred dvadsiateho storočia stal prorockou udalosťou, keď skôr intuitívne ako deklaráciami vstúpil aj na úrovni najstaršej a najtradičnejšej inštitúcie do procesu kritického myslenia, otvorenia vnútrocirkevného, ale aj medzináboženského dialógu, spolupráce a tvorivého hľadania nových odpovedí na staré otázky človeka a ľudstva. Je len logické, že ak rímskokatolícka cirkev na úrovni najvyššieho riadenia a spravovania hľadá nové odpovede na staré otázky, robí to primárne pre svoje vlastné záujmy a potreby. Vo svete včerajška, ako ho

opisujú spisovatelia či prognostici, práve rímskokatolícke kresťanstvo vstupovalo do dialógu s miestnymi kultúrami a tradíciami s ambíciou ponúkať definitívne odpovede. Tento univerzálny nárok sa Druhým vatikánskym koncilom nezmenil, len sa zmenila jeho modalita. Cirkevné kniežatá na čele s Jánom XXIII. zmenili postoj tejto starobylej inštitúcie voči svojim odvekým rivalom. Iné mono-teistické náboženské spoločenstvá sa stali partnermi medzináboženského dialógu, zrnká pravdy boli odhalené vo všetkých formách ľudskej reflexie a iné kresťanské komunity sa stali predmetom deklarovaného záujmu o ekumenickú spoluprácu.

Aj keď princíp pluralizmu v rímskokatolíckom kresťanstve nenachádza svojich otvorených nositeľov v jednotnej náuke pluralizmu, mnohí autori vnímajú pestrosť kresťanských spoločenstiev už v ich prvých dejinách, ktoré nachádzame v biblickom rozprávaní Novej zmluvy a ktoré poznáme pod názvom Skutky apoštolov. Aj listy apoštola Pavla rôznym komunitám v Korinte, Filipách, Efeze či Ríme, ako aj samotný opis kontroverzie Petra a Pavla pri rozhodovaní o tom, či sa kresťania majú stať najskôr členmi židovskej veriacej a rituálnej komunity, alebo majú hľadať svoju vlastnú cestu k viere v osobného Boha cez životný príbeh Ježiša Krista samotného, je naratívny vyjadrením pestrosti vnútorného prežívania a vonkajších foriem prítomných v ranom kresťanstve v čase jeho zrodu ako súčasť židovskej komunity, ktorá si začala všímať normatívny charakter životného príbehu Ježiša Krista. Kresťanstvo má pluralizmus vo svojom rodnom liste, vo svojej pestrosti vnútorného prežívania a vonkajších prejavov v inštitucionálnej rovine.

Práve preto je Druhý vatikánsky koncil aj podľa Ladislava Hanusa „*causa exemplaris*“ pluralistického riešenia



do historickej budúcnosti.<sup>3</sup> Je faktom, že ambícia vnútornej reformy sa na Koncile prejavila novými akcentmi pri podpore spolupráce jednotlivých biskupov či novou perspektívou pohľadu na radových členov cirkvi, laikov<sup>4</sup> a zvlášť žien. Pohľad na cirkev v ekumenickej perspektíve otvára možnosť pohľadu na existenciu rôznych cirkevných spoločenstiev v rámci jedinej cirkvi. Liturgická reforma otvorila cestu národných jazykov a kultúr do bohoslužieb v rôznych svetadieloch. Tento krok významne priblížil bohoslužby a sviatosti bežným ľuďom.

Otvorenie sa ekumenickému dialógu v rámci existencie rôznych kresťanských komunít od pravoslávia až po posledné podoby ovocia reformácie bolo takmer kopernikovským obratom. Konštitúcia o náboženskej slobode zároveň otvorila cestu autentického ocenenia slobody svedomia. V čase studenej vojny to bolo aj významné gesto smerom k tej časti sveta, ktorá svojím totalitarizmom otvorene popierala občianske slobody vrátane slobody náboženskej. Dokumentom o cirkvi v dnešnom svete sa Koncil prihlásil aj k existujúcim spoločenským zmenám spojeným s usporiadaním sveta po druhej svetovej vojne, sprievodnými procesmi rozpadu koloniálneho panstva a vytváraním nového usporiadania sveta, ktorý sa rodil v odmietnutí toho, čo viedlo k doteraz najväčšiemu globálnemu konfliktu.

Cirkev má mnoho podôb a manifestuje sa v dnešnom svete v reči tohto dokumentu skôr ako metafora hospodárstva, nevesty či ovčinka a takto komunikuje svoju

3 Ladislav Hanus, *Princíp pluralizmu*, Samizdat, strojopis s. 6.

4 V cirkevných dokumentoch sa často hovorí o tzv. *laikoch*. Ide o laikov v zmysle kanonického práva, ktoré hovorí o laikoch ako o členoch cirkvi, ktorí nie sú členmi klerického stavu alebo členmi rehoľných spoločenstiev, alebo spoločenstiev tzv. zasväteného života.

úlohu v službe svetu. Už samotný názov dokumentu *Lumen Gentium* má ambíciu ukázať, že biblický obraz mesta na návrší či soli zeme, ktorou sú veriaci ľudia, chce rímskokatolícka cirkev rozvíjať aj na najvyššej úrovni vo svojich oficiálnych dokumentoch. Svetlo národov je biblický obraz veriacej komunity starozákonného veriaceho spoločenstva. Spôsob, akým veriaci ľudia pretvárajú svoje okolie, je v tom, že prinášajú do života sveta viac svetla, viac možností vidieť v komplexnosti všetko, čo sa deje. A chápať vlastné poslanie, vlastnú úlohu a vlastnú budúcnosť. Koncil dáva priestor mnohosti v cirkvi. Zároveň svojou univerzálnou perspektívou má ambíciu utvárať skutočnú a pevnú jednotu.

Tajomstvo života veriaceho človeka sa dá lepšie chápať práve v tejto perspektíve. Život má zmysel vtedy, ak to dovolíme. Čas sa v živote človeka mení na večnosť postupne. Smrť nie je prerušením, je len novou kvalitou. Je takto pokračovaním toho tvorivého tajomného vstupu človeka do spolupráce s večným slovom, ktoré sa v cirkvi a osobnej viere stáva telom. Človek sa však životom unavuje, novými skúsenosťami nie je len múdrejší, ale aj viac pochybuje. Stráca vieru v lineárny priebeh pochodu pravdy a lásky týmto svetom. Naivné presvedčenie o víťazstve lásky nad nenávisťou má tendenciu opustiť vieru. Vo frustrácii máme pokušenie vyliat' s vaničkou vlastnej neschopnosti či slabosti vzdorovať svetu aj detské naivné presvedčenie, že dobro víťazí.

Sedem krokov k druhej naivite je preto ponukou a pokusom podeliť sa o ochotu neustále znova hľadať a nachádzať vo sviatosťnom symbolizme siedmich sviatostí ich vnútorný význam. Rešpekt voči poznaniu, tradícii a skúsenosti s tajomstvom presahujúceho človeka je ponukou nielen pre ľudí organizovaných v náboženských

inštitúciách. Je to pre všetkých ľudí, ktorí niečomu veria alebo by radi verili, že život má zmysel. A zároveň vedľa, že skratkovité riešenia nefungujú dlhodobo.

Únava a inštitucionálna prázdnota nie je dôvodom na rezignáciu. Naopak, je pozvaním pochopiť naše doterajšie prežívanie a premeniť intuíciu na vedomý postoj vždy nového, naivného žasnutia. Všetko okolo sa dá premeniť na príležitosť. Narodiť sa, dozrievať a rásť až do momentu, keď sa viera stane základnou výbavou človeka, ktorý chce život nielen pochopiť, ale aj naplno prežiť. V jednote a spolupráci s inými v službe svetu. Vo viere, že všetko, čo robí, má zmysel, v boji, o ktorý je niekedy potrebné vážne siahnuť aj k úplne najhlbšiemu prameňu nádeje na lepší svet. A to nemusí byť vždy príjemné a už vonkoncom to nie je ľahké.

Práve preto je aj sedem sviatostí len metaforou plnosti života, ktorý ostane tajomným aj vtedy, keď sa tajomstvu na chvíľu otvoríme. Trochu trúfalá ponuka otvoriť tento pohľad na ľudský život cez rituály rímskokatolíckej teológie aj pre ľudí, ktorí nie sú nábožensky organizovaní alebo sa vnímajú ako neveriaci či agnosticí, je však stále len ponukou.

Môžeme tak lepšie pochopiť, v akej komunite ako spoločnosť žijeme a dozrievame a čo naše myslenie normatívne formuje. Alebo aj deformuje. Duchovný rituál, ak je autentickou duchovnou skutočnosťou s túžbou porozumieť sebe a iným, je bránou k pokoju vo vlastnom vnútri aj okolo nás. Zážitok duchovného rituálu nie je magickým úkonom, ktorý „vyrobí“ zmenu života. No v reflexii a rozhodnutí vôle objasniť a prijať to, čo hovorí, nás môže na chvíľu alebo aj navždy zmeniť, transformovať náš životný štýl. Sviatosť ako viditeľné znamenie neviditeľného sveta vzťahov, postojov či názorov – to všetko stále ostane

tajomstvom. Vždy pred ním ostaneme znovu naivne v nemom úžase. Tajomstvo života možno totiž aj s jeho znameniami prijať len na úrovni jeho existencie. Nemožno ho pochopiť.

Preto ani oprášená, kedysi detská a naivná viera v dobro, pravdu a lásku a ich víťazstvo nad lžou a nenávisťou nebude zlou investíciou. Druhá naivita bude poučená o vlastné skúsenosti zlyhaní, no aj o očakávania, že všetko nemusí dobre skončiť hneď na prvýkrát. Dôležité je len jedno. Aby naša viera v budúcnosť lepšieho sveta v záverečnom súčte mala o jeden pokus viac. Aby nádej vždy vládala a mohla prekonať frustráciu.